

הלכות ראש השנה סימן תקצו תקצו

תקצו ובו סעיף אחד :

א לאחור התפלה (א) מריעים תרועה גדולה בלא תקיעה: הגה ויש מקומות נוהגין לתזוז ולתקע (ב) שלשים קולות (מנהגים ישנים), ולאחר שצצאו בזה שוב (ג) [ג] (ג) אין לתקע עוד (ד) בהנמס. אבל קטן אפילו הניע לחנוכה (ה) מתר לומר לו שיתקע (הגה"מ"ב מהלכות שופר) ומתר לו לתקע (ו) פל היום (א"ו דרי"ה):

א טור בשם רב הא ותריין גאות, וכו' קמב קראיש בפסוקי סוף ראש השנה והפירוש בתורה התורה מביא פירוש א ופירוש שני שנינו קול קמ"ב אגדה ג אגור

תקצו אם מתר להתענות בראש השנה, ובו ג' סעיפים :

א (א) אוקלים ושותים ושומחים, (ב) ואין מתעניין בראש השנה ולא בשבת 'שוכה', באמנם לא יאכלו פל שקעים למען לא יקלו ראשם ותהיה יראת ה' על פניהם: **ב** [*] (ג) גיש מקומות שקבלה ביום (ד) שפל מי שרגיל להתענות בראש השנה (ה) ומשנה רגילותו ואינו מתענה אינו משלים שנתו.

באר היטב

(א) אין לתקע. ואסור להוציא השופר פשאין צריך לתקע דהוי הוצאה שלא לצורך. ואפילו מי שיתקע ביום שני אסור לתקע ביום א' להתלמד דהא בקיאים בקביעה ויחזקו ויחזקו קדש והבי' חל. מ"א, ע"ש. ותש"ו מהיר לתקע ברי"ה אחר שצא, ע"ש שקבלה דרי"ט ליקא שבות דתקיעה, ע"ש, ובתשובת חכם צבי סימן לה פטה עליו ע"ש, ובתשובת פנים מאירות סימן קב הל"ן בעד הש"ס ע"ש. ועין יד אהרן פארק מנה. ומיהו שרי לטקול השופר אחר שצא, בו, הכנה"א משום נש"ל, וכן פסק הש"ס ס"ק ב' ע"ש. ועי' סימן תקפח ס"ה בהג"ה: **(ב)** אוקלים. הט"ו הריע ממה שאכל אלישע אצל השונמית דאין

שערי תשובה

[ב] אין לתקע. עכ"ה"ט. ועין בח"צ דמקח משפט דף ק"ד תחלין דף פ"ד (בש"ש) [פוסקים] שם וכן ברי"ה כ"פ י"ט שיתקיע שופר בהנמס אסור מן דפסוק אפילו ברי"ט של ר"ה שא"י של בשבת. וכל כה"ש סימן תקצו. ופ"מ"א קמ"ב לטב קצית ח"צ וכתב דבשאר ימי מדה הש"ס דאסור, רק ברי"ט דרי"ה מותר, דבשאר ימי איכא שבת שא"י יתקן גרידא, משא"כ ברי"ט דרי"ה דלא נזרי ציו כמיש הש"ס סימן תקפח, אי"כ כל היום מותר לתקע אם אינו בשבת, דבשבת איכא גזירה אחרת, שמה יצטרך, ע"ש. ועין בס"י ובמשלם בראש ה"ס ענינים מלגטים מה"צ ויל' שכתב: אשר כתבם לשוב המטה בספרי, ע"ש שד"ק סוכה"ס לחות מ"ש הפ"מ"א על הש"ס על הש"ס, ע"ש:

[*] יש מקומות כו'. והב"ב פסקו כ"א ס"ס ל' דבעל-פ"ת שרגיל להתענות קל ר"ה אסור לו לאכל, וס"א פנינת רי"ה וז"ל צריכין קפלה תנור כשמשעות שש"ס סימן תקצו, וגם מטענות הפוסקים שרגיל להתענות על ימיו משמע אפילו איכא עונת מנהג וקמו דבטל משמחת י"ט, וגם לפי ש"ס דנסתו איכא בכ"ב שא"י משלים שנתו בכנסתו ויחזקו סימן כג באתר שנתפס בכבלי-ברזל בסגות נפשות בחמת עליה וק"ד נדר ע"ד רבים כשיצטרפו ה' יתענה כל ימיו שני ימים ר"ה, ולא יזהר להתקע לחתך נודו

באר הגולה

שני דחין בשביל זה הברכות. וכתבו בתחילת עולם בטום ושותות יעקב, דאם יש צאן שני מקומות, באחד ישמע סדר הברכות של שני ימים של ראש השנה, ואם ילך למקום שחוקעין לא יתנה אפשר לו לשמע רק סדר תקיעות דיום שני. שהוא מקום חוק שלא יכול לבוא לשם עד ליל שני בראש השנה. הולך למקום שחוקעין, עד כאן לשונו. ויכול להיות שגם הת"א יתפריד מנדים טורים לו שלא לדחות הברכות של שני הימים בשביל תקיעות דיום שני. לדין דקייאין בקביעה ודחא"ט:

וחמרא סתתא מאפרא, לכן אל ישנה רגילותו לעין יא"רף ומ"ס היא וכו'. וכתב

משנה ברורה

א (א) מריעים תרועה גדולה, ק"ו (ב) לערבב הש"ס, (ג) שלא יקטרב עליהם אחר התפלה שהולכים ואוקלים ושותים ושומחים, לומר שאינם יראים מאימת הדין, אבל אין אנו נוהגים בן רק בסיום תקיעה אחרונה של השלמת מאה קולות, כמו שכתב לקמיה, המקרא אומר 'תקיעה גדולה', והנוקע מאריך בה יותר משאר תקיעות [מ"ט"א]: **(ב) שלשים קולות.** ובש"ל"ה קמב לתקע מאה קולות, דתנינו שלשים דלישבה, ותקיעות של סדרים,

ושלשים אחר התפלה, ולהסיף עוד שפסק הפל יהיו מאה קולות: **(ג) אין לתקע עוד וכו'.** דכיון שאין צריכין, הוי ככל שאר יום-טוב שאסור לתקע משום שבות, ועין בט"ו שדעת' היום-טוב של ראש השנה (ג) אינו דומה לשאר יום-טוב בזה, (ד) אבל רב האחרונים הסכימו לאסור כדברי הרמ"א. ולענין טלטול, (ה) לכלי עלמא שרי פל היום, דהא ראוי לתקע בו להוציא אחרים) שלא יצאו ערבין: **(ו) בהנמס.** וגם (ו) אסור להוציא השופר פשאין צריך לתקע, דהוי הוצאה שלא לצורך. ועין סימן תקיח סעיף א בהג"ה. (ז) ואפילו מי שיתקע ביום שני, אסור לתקע בראשון להתלמד: **(ח) מתר לומר לו שיתקע.** הינו (ט) אף להשפיל ללמדו אפן התקיעות, ואפילו אחר שאינו אביו (ט) משמע דמתר בזה, דמתנה לקטן: **(ו) פל היום.** אקטן (ו) קאי, דאלו גדול (י"א) הא כבר פתב דאין לתקע עוד בהנמס: **א** (א) אוקלים ושותים ושומחים. רצה לומר, אף שהוא יום הדין, מפל מקום מצוה של "רשמת פתח" שנה גם כ"ו, (ב) שגם היום לא ירגילו ראל תעצבו) פי תדנת ד' היא מצוה: **(ב) ואין מתעניין בראש השנה.** אם לא בתענית הל"ס, שגם בשאר יום-טוב מתעניין על זה. פתב עצרת וקנים, דלכלי עלמא מתר להתענות בראש השנה ולהתפלל עד תצוה אף-על-גב דבשבת ושאר יום-טוב אסור, וכן איתא לעיל בסימן תקפד סעיף א בהג"ה: **ב** (ג) יש מקומות וכו'. המתענה בראש השנה, (ג) ראוי שילמד פל היום או יצטק בתחנון ובקשות כדי שיהיה בלו לדי'. (ד) פתבו האחרונים, דאף שמתבאר לעיל בסימן תקצו סעיף כ דהמתענה אסור לכשל לאחריהם, מפל מקום אשה המשרתת בבית בעל-הבית שמשעבדת לו ונראה הדין אשה שמשעבדת לבעלה לאפות ולבשל בשבילו ואין לה אחר לנהל, מתנה לכשל בשבילו: **(ד) שפל מי שרגיל וכו'.** הינו (ה) שלש פעמים: **(ה) ומשנה רגילותו וכו'.** הינו לענין יום,

שער הדין

(א) אבל פל זה אינו מעבדות, שאם לא יצעה בן אין עובד בפ"ב) שחרי כבר יצאו ירי חובתן [פוסקים]: **(ב)** רב עקרו וקבאר הש"ס: **(ג)** בן הליצה בעדו שגם הוא מודה לשאר יום-טוב דאסור, כדי שלא יסתר ש"ס מפרש, עין בשערי תשובה: **(ד)** מגן אברהם וחסם צבי וקרבן נתנאל ושותות יעקב ותמר משה ותקיעות ומאמר קרבני ובגרי"ש, וכלא פ"טו ואתה אחרתם שהתחזקו דברי: **(ה)** אחרונים: **(ו)** כגון אברהם ואלה רבה: **(ז)** שם: **(ח)** כן משמע בפוסקים: **(ט)** פרי מגדים: **(י)** ופשוט שהגדול גס"כ מתר להשתפל ללמדו פל היום: **(יא)** ומה שמצאן אור נרוץ בראש השנה אינו מתקרא רק מאינה מצוין, דהא האור נרוץ מהיר לתקע בהנמס. ונד"מ"א פליג עליו כמו שפתב המגן אברהם: **(ב)** פוסקים: **(ג)** ואמר ח"ל איתו חג שסלבה מתבטא בה, הוי אומר זה ראש השנה: **(א)** עין במגן אברהם שכתב דבראש השנה חמיר יותר ממי שמתענה בשבת ויום-טוב מתנה הל"ס, דשם התענית ענג הוא ל"ו) ומקום פנה הל"ס, מה שאין בן התענית ראש השנה דאיתו פשכיל פננוג על-פ"ן צריך לקים הקרא דלד'. אקנים באליה רבה דחה אותו והביא בשם הפ"ב דמי שמתענה מתנת תשובה גס"כ יש לו בזה תענוג ומפילא מקים בהענינו הקרא דל"ס, ולזה העסקתי לשון חמ"א דאם שכתב ראוי שילמד כל היום, והינו ששהא מן הדין להתחלה כדי לעאת נעת סמח"מ, ולי"כ"ן אם קשה לו הדבר יכול לסמוך על דעת השקליו: **(ד)** אליה רבה וד"ה"ס"ס ופ"ה"א"פ"ר, ולא פמ"ר אברהם: **(ה)** פרי מגדים, וקצין זה פתב גס"כ חמ"א דאם:

הַלְבוּת רֵאשׁ הַשָּׁנָה סִימָן תַּקְצוּ תַקְצוּ

ביאורים ומוספים

יוכל לברך על התקיעות בהמשך, אלא יתלמד בלילה נאמנם הלקט יושר (הלכות ראש השנה ס"ק יז עמ' 125) כתב שמי שאינו יודע לתקוע יכול לתקוע בראש השנה בבוקר כדי להתלמד. וראה בירושלים במתעריה שם הע' 348 שביאר טעמו, ומדוע אין דברי הלקט יושר סותרים לדבריו.

[ביה"ל ד"ה למקום]

כשכיל תקיעות היום שני, לדין דקיאין בקביעא ד'תתא'.⁹
(8) ולענין מי שלפניו שתי מצות [אין אחת מהן מהתורה] ואינו יכול לקיים שתייהן, האם עליו להעריך את המצוה הראשונה שבאה לפניו, ראה מה שכתב במשנה"ב לעיל (סי' צ ס"ק כח) ובמה שכתבנו שם, וראה בביה"ל לעיל (סי' קט ס"א ד"ה הנכנס).

סימן תקצו

אם מתר להתענות בראש השנה

[משנ"ב ס"ק א]

מכל מקום מצוה של "וְשָׂמַחְתָּ בַּחֲגֻף" שִׁיךְ גַּם בַּיּוֹם.¹⁰
(1) אכן, לענין הזכרת השמחה בתפילה, כתב השו"ע לעיל (סי' תקפ"ב ס"ח) שבראש השנה אינו אומר 'מועדים לשמחה חגים חמנים לששון', וכן לענין מי שעשה להזכיר את ראש השנה בברכת המזון ביעלה ויבא, כתב המשנה"ב לעיל (סי' קפ"ח ס"ק יט) שאף שבשאר ימים טובים אם שכח יעלה ויבא, אומר 'ברוך אתה וכו' אשר נתן ימים טובים לישראל לששון ולשמחה וכו', בראש השנה אינו אומר 'לששון ולשמחה'. וכן לענין אמירת הפזמון לכה דודי בראש השנה שחל בשבת, כתב המטה אפרים (סי' תקפ"ב ס"ב) שאף שביום טוב שחל בשבת יש הנהגים לאומרו ולהזכיר בבית האחרון גם בשמחה ובצהלה' (ובנוסח אשכנז נהגים שלא לומר כלל לכה דודי ביום טוב שחל בשבת), כשהל ראש השנה בשבת נוהגים לומר גם ברינה ובצהלה, כיון שהוא יום דין. ומצוה זו של 'ושמחת בחגך', כתב לעיל (סי' תקכ"ט ס"ק טו) שהיא מן התורה. ולענין פרטי קיום מצוה זו, ראה הרחבת הדברים שם. וכתב המטה אפרים (סי' תקפ"ג ס"א), שכל מה שמקילים בשאר יום טוב משום שמחת יום טוב, יש להקל גם בראש השנה.

[משנ"ב שם]

"אֶקְלוּ מִשְׁמָחָה וְשָׂחוּ מִמִּתְקִים"¹¹ וכו', וְאֵל תַּעֲצֹבוּ.¹²
(2) והוסיף לעיל (סי' תקכ"ט ס"ק יא) שבגמ' (עבודה זרה ה, ב) מבואר שתיקנו חכמים להרבות בסעודה בראש השנה, ובטעם התקנה ביאר בשע"צ שם (סי' יג) שעושים בן לסימן טוב לפי שהוא תחילת השנה, וכן כתב הרמ"א לעיל (סי' תקפ"ג ס"א) שנהגים לאכול בראש השנה בשר שמן וכל מיני מתקה, וביאר המשנה"ב שם (סי' ה) בשם הח"י אדם שעושים בן לסימן טוב.
(3) ולבבות בראש השנה בשעת התפילה כדי לעורר את מידת הרחמים, כתב הבאר היטב (סי' תקפ"ד ס"ק א) שהארי"ז ז"ל נהג לבנות בראש השנה וביום כיפור, ואמר שמי שאינו בוכה בימים אלו אין נשמתו טובה ושליומה, וכתב המטה אפרים (סי' תקפ"ב ס"ב) שכן נוהגים אפילו כשהל בשבת, וכתב האלף המגן (על המטה אפרים שם ס"ק מה) בשם השלי"ה שגם מי שאינו יכול לבנות, טוב לעשות קול בכי כאילו הוא בוכה, ורחמנא ליבא בעי לב נשבר. מאידך, המעשה רב (אות רז) כתב שאין לבנות בראש השנה כמבואר בנחמיה (ח ט-י) "אל תתאבלו ואל תבכו וגו' ואל תעצבו", וביאר האור חדש (הערות על המעשה רב מר) שמואל מאלצאן, שכונתו היא רק כשמביא עצמו לידי בכיה, כגון החזנים שמתדללים לעורר את העם לבכיה בשאומרים 'בראש השנה יכתבו' וכדו', אך מי שבוכה מעצמו מרוב דבקותו בקדוש ברוך הוא, זו היא ודאי מידה טובה, וכמבואר במשנה"ב לעיל (סי' רפ"ח ס"ק ז) שיותר לבנות בשבת כשבוכה מחמת רוב דבקותו בהקב"ה, וכפי שמצוי אצל המתפללים כבונת, וכן ביאר בשו"ת המשך במילואים עמוד 40

סימן תקצו

[משנ"ב ס"ק א]

כְּדִי לְעַרְבֵב הַשָּׁטָן וכו', שֶׁל הַשְּׁלֵמַת מַעַה קוֹלוֹתָ.¹³
(1) טעם נוסף כתב האלף למגן (סי' א), כדי לעורר הלבבות אחר שיוצאים מבית הכנסת שלא ישכחו ענין השופר, ושתמיד יהיה השופר לזכרון להם, כמו שכתוב 'אשרי העם יודעי תרועה', והיינו שנותנים אל לבם להיות יודעים המסובב מהתרועה, ויתעוררו לשור מהעבירות שבדם.
(2) ועל מה שגרס בכל הסידורים והמחזורים, וכן מנהג העולם, לתקוע גם בסוף תקיעות של מיושב תקיעה גדולה, כתב בשו"ת מנחת אלעזר (ה"ב סי' סה) שאף שלא מצא שום רמז למנהג זה בספרי הפוסקים או בכתבי הארי"ז ז"ל והמקובלים, מימ' במהרי"ל החזק שכן נוהגים, וביאר שם שהוא סימן לעם שנסתיימו הקולות ויאמרו 'אשרי העם יודעי תרועה', וכיון שהמהרי"ל הוא רבן של כל בני אשכנז ובפרט במנהגי התפילות הפיוטים והתקיעות בראש השנה, והוא גם הביא זה כמנהג קבוע בימיו ובוראי היה עוד בדרות שלפניו, וכן החזק מנהג זה בסידור בית יעקב, על כן חלילה לגרוע ולשנות מנהג זה משום 'אל תגוש תורת אמך'.

[שעה"צ ס"ק א]

אֵין עֲכוּם בְּדָבָר.¹⁴
(3) וראה מה שכתבנו במשנה"ב לעיל (סי' תקצ"ט ס"ק לה) באלו תקיעות יוצא ידי חובה מהתורה.

[משנ"ב ס"ק ג]

הָאֵל רָאִי לְתַקְעַי בּוֹ לְהוֹצִיא אֶתְיָדִים.¹⁵
(4) ואף שלענין סכין של מילה, כתב השו"ע לעיל (סי' שח ס"א) שאינו ניטל בשבת, ולא אומרים שיהיה מותר לטלטלו שמא יודמן לו למול, ביאר הגר"ש אויערבך (שש"כ פ"כ הע' ג) שאין זה מצוי כל כך שתודמן לו מילה שלא ידע עליה מאתמול, מזה שאין בן שופר שמצוי לתקוע להוציא כאלה שלא יכלו לבא לבית הכנסת, אף שאינו יודע על כך מקודם לכן.

[משנ"ב ס"ק ד]

אָסוּר לְתַקֵּעַ בְּרֵאשׁוֹן לְהַתְלַמֵּד.¹⁶
(5) ובטעם הדבר כתב המג"א (ס"ק ב), שהוא מקור דבריו, שהוא מחמת איסור הכנה, שהיות והיום בקיאים בקביעות החודשים, נחשב היום טוב הראשון קודש והיום טוב השני נחשב חול, ואין קדוש מכין לחול, והוסיף הלבושי שרד, שאף ששני הימים של ראש השנה נחשבים קדושה אחת, היינו דוקא לחומרא אבל לא לקולא. ואף לתקוע להתלמד בלילה ראש השנה, הסתפק הגר"ש קמיוצקי (קובץ הלכות, ימים נוראים פ"ב ס"ח) האם מותר, שאמנם איסור הכנה אין כאן, אך שמא הלילה שאינו זמן תקיעה נחשב בשאר יום טוב שאסור לתקוע בו, אכן, הגר"א נבצל (ירושלים במועדיה עמ' רב) כתב, שמעלות השחר לא כדאי לתקוע להתלמד, כדי שלא יבטל לספק שמא יצא בתקיעות אלו ואז לא

מילואים

הלכות ראש השנה סימן תקצו תקצו

המשך מעמוד 136

קמ איא ס"ק א) אם די בשתיית משקה, או שמא צריך לאכול חזק פת ובשיעור כביצה, והקצות השולחן (סי' צ ביה"ש ס"ק א) כתב שאף אם די בשתיית משקה, יתכן ששתיית מים אינה מועילה, כי אינה בכלל טעימה, מאידך, האלף המגן (סי' ב ובהגדה שם) כתב שאף שתיית מים קודם התפילה מועילה, וכן כתב הערוך השלחן (סי' רפח ס"א) שאם שתה חמץ קודם התפילה יצא מכלל תענית. ולענין הדין האם מותר לאכול לאחר תפילת שחרית קודם התקיעות, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' תקפח ס"ק ב).

ובטעם הדבר שבראש השנה מותר להאריך בתפילות ופיוטים אף לאחר חצות, כתב המטה אפרים (סי' ב) שכיון שבראש השנה עומדים אנו לבקש על נפשנו, לכן התירו זאת.

[משנ"ב ס"ק ג]

כ"י ש"ה"ה פלו ל"ד¹⁰ וכו', דהמתענה אסור לבשל לאתריים¹¹ וכו', מקנה לבשל בשבילי¹².

8) כותת דבריו, כפי מה שפירש לעיל (סי' תקכט ס"ק א וי"ט) שמצות יום טוב היא לחלקו חציו לה, דהיינו לתורה ותפילה וכמו שכתוב "ועצרת לה" אלקיך, וחציו לכם, דהיינו לאכילה ושתיה וכמו שכתוב "ועצרת תחיה לכם", ומי שמתענה תענית הלום שאינו מקיים יחציו לכם, צריך להיות כולו לה.

אכן, במשנ"ב שם (סי' ט) הביא את דעת הרמב"ם משה שהמתענה תענית הלום ביום טוב אינו צריך ללמוד או להתפלל כל היום, אף אם באמר שלא מקיים בתענית את החציו לכם, כי כיון שמתענה נקרא כולו לה.

9) ובטעם הדבר ביאר שם (סי' טו) שכיון שאסור למתענה לבשל ביום טוב בשביל עצמו משום שאין לו צורך בזה, ממילא לא חזר לו לבשל בשביל אחרים, וכן אם חל יום טוב סמוך לשבת, כתב שם שאסור לו לבשל בעצמו עבור שבת גם אם הניח עירובו, אך אם אין לו אחרים שיבשלו עבורו לשבת, מותר לו לבשל בעצמו (נטעם הדבר ראה בהערה הבאה).

10) והטעם שמקילים באופן זה, ביאר לעיל (סי' תקכו ס"ק טו) ובשעה"צ שם (סי' צו) שהרבה אחרונים מפסקים על דין זה שאסור למתענה לבשל עבור אחרים, כיון שכל האיסור לבשל עבור עצמו אינו איסור מצד עצם דין יום טוב, אלא האיסור הוא רק משום שאינו יכול לאכול, דהרי זה דומה למי שסמוך למוצאי יום טוב כבר אבל כדי שביעה ובחאי לא יצטרך לאכול יותר, שאסור לו לבשל עבור עצמו להינם, ומי"מ מותר לו לבשל עבור אחרים, ולכן לענין אשה המשתעבדת לבעל הבית או לבעלה, סומכים על דעת המתירים. ובשעה"צ שם (סי' צח) הביא את דברי הא"י (בסימן זה ס"ק ד) שביאר באופן נוסף, שלפי הטעם שהאיסור לבשל לאחרים הוא רק מפני מראית העין שיאמרו שמבשל לעצמו, כמשרתת ודאי מותר, כיון שכולם יודעים שמבשלת עבור אחרים.

[שעה"צ ס"ק ג]

ד"ש ספס"ה ע"ג הוא לז"ל¹⁴.

11) ומטעם זה כתב במשנ"ב לעיל (סי' רפח ס"ק טו), שאין להתענות אלא אם כן נפשו עגומה עליו וכשיחשבה ימצא נחת רוח, שאם התענית היא ענוג לו, אבל אדם שאינו מקפיד בהלום רע, או שהתענית קשה עליו ומצטער בהעניו יותר ממה שמצטער בפרד הלום, אסור לו להתענות בשבת (או ביום טוב).

תשובות והנהגות (ד"ב סי' רסח), אכן, בקיצור הלכות המועדים (להגרי"ש דבליצקי, דיני תפילת שמונה עשרה לראש השנה הע"ה) כתב שבארץ ישראל לא נהגים בזה כהגרי"א, אף לנהגים במנהגי הגרי"א בשאר דברים.

[משנ"ב ס"ק ב]

ואין מהענין בראש השנה¹⁴, אם לא בתענית הלום, שגם בשאר יום טוב מתענין על זה¹⁵ וכו', אף-על-גב דבשבת ושאר יום טוב אסור¹⁶, וכן איקא לעיל בסימן תקפד סעיף א בה"ה¹⁷.

4) ולענין איסור תענית בשבת, כתב בביה"ל לעיל (סי' רפח ס"א ד"ה אסור) שיש דעות בין הפוסקים אם הוא רק מדברי קבלה תלמוד מהפסוק וקראת לישבת עונגי, או שהוא מדאורייתא ונלמד מהפסוק יאכלוהו היום, וצ"ל להבדיל השו"ע לעיל (סי' תקע ס"ג) שכתב שאיסור תענית בשבת יום טוב הוא מדאורייתא [ולכן מי שנשבע להתענות בשבת או ביום טוב, לא חלה עליו התענית, כי אין שבעה חלה על דבר מצוה], אכן לגבי ראש השנה, כתב המשגיב להלן (סי' יב) שאם קיבל עליו להתענות בראש השנה צריך התרה, מאחר שיש אומרים שמוצה להתענות בו.

8) וכמו שנתבאר ברמ"א לעיל (סי' תקכט ס"ב), אכן, כתב המשגיב שם (סי' יח) שהא"י הביא בשם הרשות מהרי"ש שלא להתענות תענית הלום ביום טוב, כיון שהכהנים עולים בו לדוכן [ואומר או תפילה להטבת הלום כמבאר בשו"ע לעיל (סי' קל ס"א)], אך כתב הא"י בשם כמה אחרונים, שלמעשה המנהג הפשוט הוא להתענות.

ובגדר החיוב של תענית הלום, כתב לעיל (סי' רכ ס"ק ז) שאין זה חובה אלא רשות, וראה מה שכתב השו"ע שם (סי' ב) שיפה תענית לחלום כאש לנעורת, והוסיף המשגיב שם (סי' ה) שאם אינו חוזר בתשובה אין התענית מועילה, וכמו קרבן שאינו מועיל בלי תשובה.

ולענין חיוב שמיעת קידוש למי שמתענה תענית הלום בראש השנה, כתב המטה אפרים (סי' צב) שישמע קידוש מאחרים, וביאר באלף למטה (סי' ח) שאף שאינו אוכל ואם כן הרי הקידוש אינו במקום סעודה, מי"מ יצא בזה ידו חובת קידוש לדעת הסוברים שמועיל קידוש שלא במקום סעודה.

ולענין המנהג להתוודות על עונותיו כשמתענה, כתב לעיל (סי' רפח ס"ק ז) שגם המתענה בשבת יכול להתוודות על עונותיו, אכן בראש השנה, כתב המטה אפרים (סי' צג) שלא יתוודה אף אם מתענה תענית חלום, וביאר באלף למטה (סי' ט) שהטעם הוא כדי שלא יתן פתחון פה למקטרג.

6) ואפילו אם לומד ומתפלל, כתב הרמ"א לעיל (סי' רפח ס"א) שאסור להתענות עד חצות, ובטעם האיסור ביאר המשגיב שם (סי' א) שכיון שהאוכל אחר שש שעות הרי זה כוזק אכן לחמת, לכן גם אם מתענה עד חצות נקרא כמו שהתענה כל השבת, אך הוסיף (שם ס"ק ב) שהא"י מציא סמך להקל בזה אם לומד או מתפלל עד אחרי חצות.

7) ושם כתב (סי' ה) שכשחל ראש השנה בחול יכול להאריך אף לאחר חצות, אך אם חל בשבת אין להאריך יותר מחצות, והוסיף שכל החיות להאריך הוא בפיוטים ותפילות, אבל בנגונים אין להאריך. אכן, אם טועם משהו קודם תפילת מוסף, כתב לעיל (סי' רפח ס"ק א) שיכול להאריך בתפילה לאחר חצות אף בשבת, ובטעימה זו המתירה להתפלל אף לאחר חצות, הסתפק הפמ"ג (סי'

הלכות ראש השנה סימן תקצו תקצח תקצט תר

הגה ומי שאינו נרא לנפשו (3) אין צריך להתענות כל זמיו (כל-כיו ומנהגים), (1) רק צריך התרה כמו שאר נדר (כל כו): ג' המתענה פעם אחת בראש-השנה (1) תענית (2) [ג] חלום, אם היה ביום ראשון (7) צריך להתענות (ח) שני הנמים (ט) כל זמיו, ואם היה ביום שני יתענה כל זמיו (י) יום שני בלבד: הגה (יא) ואין צריך (ס) למיטב תעניתו, (יב) דהא יש אוקרים דמצנה להתענות בראש-השנה (תהי' סימן רצ"ח).
[אין אוקרים צננ' בראש-השנה (יג) כמו שאין אוקרים ביום-הכפורים (תהי' סימן רצ"ח):

תקצח ובו סעיף אחר:

א [*] *ראש-השנה שחל להיות בשבת (א) אוקרים 'צדקתך' במוקחה: הגה ויש אוקרים שלא לאמרו (ר"ן סרי' ומהגים), [כן אנו נוהגים]:

תקצט ובו סעיף אחר:

א [*] (א) *ליל ראש-השנה שחל להיות במוצאי-שבת (ב) אוקרים 'ותודיענו':

תר ביצה שנולדה בראש-השנה ודיני הקדוש, ובו ג' סעיפים:

א *ביצה שנולדה פיוס-טוב הראשון וכן מה שנוצור בו וכן מה שנתלש בו, (א) אסור בשני: הגה וכבר

א טור בשם רב
צ"ח וצ"ח י"ב
ר"ה

א טור בשם אבי
הצדק (וכן סתם
הרא"ש בסוף ראש-
השנה

א מיקרא דרב
ושבאל ביצה ד
הקבא דף ה'

שערי תשובה

משום והוכיח מ"ה דף י"ח דקאמר בגי' פתשורי בטלה אדכחא כו' דלפי המסקנא מצוה להתענות בראש-השנה ודעה ראיוות הט"ו סימן תקנ"ו. ע"ש, וכתב שני לומדים אחרים החירו לו, אמרו והאיל והתר התר מאחר דאיכא דעות דבדיעבד מהני התרה ע"ד רב"ט, ע"ש. ועין בשא"ת א"ת סימן קא הביא דעה משי"ש דר"ה דלעיל דאסור להתענות בראש-השנה, וע"ש סימן קב דל"ס שאסור להתענות בו אלא דשקמתו מצוה פשע"י י"ט לתיב בקדוש כשא"ר י"ט ואסור לטעם פלוג' ע"ס קדוש ואין קדוש אלא במקום סעודה וכל דין סעודה י"ט ע"ל: [ג] חלום. ע"ן לעיל סימן רפח קש"ת שם מדינים א"ל. ועין בסו"ב שצריך להיות פקעט כל היום ברכ"כ: מהבדור וזו"מ לקום כלו לה' קמי' פתענית-חלום בשבת: [*] ר"ה שחל בו. ועין מש"כ ח"ג סימן קנ"ו וקח"כ סימן רמח וקב"ן שמהנהג לרש"י מאמר חז"ן. ועין ברי"מ שם א"ח פ"ט פ"ב הע"פ דקט"ו

באר היטב

להתענות בראש-השנה, ע"ש. ונ"ל ראיה מתנה ואלקנה איש האלהים שאכלו בראש-השנה וכן מבאר בנתיבות ח' אכלו משפנים ושתו ממתקים בראש-השנה. ובמגיד-משפ"ט פ"ש נצבים פתח שלא לאכל בשר ולשתות יין בראש-השנה: (3) א"צ. וכן עשה מעשה הר"ם לונזאני בסי' שתי ידות, ועכ"פ בלילה של ר"ה אסור להתענות כמו בשאר ימי"ט, מ"א. והמתענה בראש-השנה או בשאר ימי"ט אסור לשל לאתרים כמי"ש סימן תקנ"ו ס"כ בהג"ה, ע"ש: (ג) חלום. ואם הוא ספק אם הוא מהחלומות שמתענים בשבת אין להתענות, כנה"ג: (7) צריך. ומי שאינו נרא א"צ דלעיל, ע"ן מנהגים: (ס) למיטב. אפילו חל בשבת:

שאוקרים א"ס בשבת או במוקחה י"ל חתלה א"ס דסקנ"ו רב"ן דקמ"א ואח"כ צדקה, וכ"כ בשבועה"ג סימן תרכ"ב, דאך דצדקה תרי"ג מ"מ א"ס נאמר בשבת יבמקנה ועדאק"ד רק במוקחה, ובבר"י סימן תרמ"ג הקשה ע"ז משנה דף נו דס"ל ל"כח בב"מ דמן ואח"כ סק"ה משום דמן דתרי"ג כו', ע"ש ובתשובת כנה"ג סימן נ' ע"ן סימן תרכ"ב: [*] ליל ר"ה כו', המנהג שמתפללים מתוך הסודור אף שלא ברכו צדק ברכת מאורי האש, וכי בראש-השנה שביע' לפי מ"ש בבר"י סימן תרצ"ג, ובתראי ס"ל שאין לתנות מהאור ליום ברכה, ע"ש, אך גם שם בקריאת מגלה אין נוהגין לומר חתלה ברכת האור, וע"ש, וכאן נלע"ד להקל שפי' שאין זה הנאה גמורה דקצת שאונה בפיו ומי"ס רא"י לכתולה לפי ששג"ר בפיו התפלה ושהתפלה ב"ש, ואמנם נראה דמי' שפירש בהפלה ס"ד פ"ו שעכ"פ אומר הפירוש דין

מושג בריחה

להתענות בשבת יום-טוב דאין קבלתו פלוג', הקא צריך התרה, מאחר דיש אוקרים דמצנה להתענות בראש-השנה: (יג) כמו שאין אוקרים ביום-הכפורים. מאחר שהם ימי דין, ואין ש"ך כל-כך לבקש לענות ביום צום הפתענית:⁽²⁾

א (א) אוקרים 'צדקתך', בין שהיא יום הדין (ב) אוקרים צדקתך⁽³⁾ משום צדק הדין, שח"י אנו אוקרים 'והגבה ה' צבאות במוקחה והאל הקדוש נקבש בצדקה': והנש"א אוקרים סבירא להו, דהא על-פל-פנים יום-טוב הוא וראש-השנה:⁽⁴⁾

א (א) ליל ראש-השנה וכו', המנהג שמתפללין מתוך הסודור אף שלא ברכו צדק ברכת 'בורא מאורי האש', וע"ן בשערי-תשובה השע"ט, שאין זה הנאה גמורה, דקצת שגורה בפ"ו, והמתמיד יחמיר לעצמו אכל אין להורות לאתרים: (ב) אוקרים 'ותודיענו'⁽²⁾, אף שאוקרים בו יחגיגת הקב"ל בראש-השנה אינו נגל, (ב) מכל מקום פי' היכי דאוקרים במוצאי יום-טוב בהקדלה בין יום השביעי לשבת ימי הפעשה, דאוקרים סדר הקדלות הוא מונה, הכי נמי סדר המקור הוא אומר: **א** (א) אסור בשני, אע"ג דבשאר יום-טוב קמ"ר בשני מנח ממה-נפשו:

שער הציון

(1) פוסקים: (1) פ"ו נראה לי פננת סתרי"ס שהביא שהגד אבותם בסעודת-קטן ג' ויפטר מעליו קשית המגד אבותם. פ"ס לא אכ"ו א"ך הכין דברי סתרי"ס באפ"ן אחר, שהתענה ונג' קדוש⁽²⁾, ואפילו אם תמצי לומר שברך להוציא בני-ביתו ולא שהה, איך יצא בברכה בעלמא ידי קדוש דאונותא הלא צריך להזכיר בו מענינו של יום, ועל-כרחי כפרשתי דהא דקאמר שהוא נאורית א"ס קאי, ובורו בקצרת השם יתברך: (2) פוסקים: (3) בית-יוסף, סגן-אברהם: (4) פוסקים: (5) פוסקים: (א) היינו 'צדקתך צדק', וצ"ח הוא קיצור החיכות [ר"ת] הראשונות שבג' הפוסקים — צדקתך וצדקתך צדקתך.

הלכות ראש השנה סימן תקצו תקצח תקצט תר

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ו]

רק צריך הסתרה⁽¹²⁾ וכו', נק' קשה לה⁽¹³⁾ וכו', אָבֵל בְּלֵאֵי הָקֵי אֵין נַעֲשֶׂה כְּנֶדֶר צְלִיָּדֵי שְׁעֵשָׂאָה פְּעַם אַחַת⁽¹⁴⁾.

12) ואף שמתירים נדרים בתפילת 'כל נדרי' ומתנים שלא יחולו מכאן ועד יום כיפור של שנה הבאה, ואם בן גם מנהג של מצוה שנעשה בנדר אינו צריך התרה, כתב לקמן (סי' תרי"ט ס"ק ב) שתנאי זה שעושה ביכל נדרי מועיל רק אם אינו זוכר את התנאי בשעה שנודר לאחר מכן, אך אם זוכר את התנאי ואף על פי כן נודר, הרי עוקר את התנאי. וראה מה שכתבנו שם, האם יש לסמוך על תנאי זה למעשה (בשלא זכר את התנאי) שלא להצריך התרה.

ואף שהנהוג להחמיר בדבר מסויים יש דעות בפוסקים שכן הוא הדין, כתב בשע"ח לעיל (סי' תקנ"א ס"ק יא) בשם המג"א שכיון שקיבל עליו לנהוג בדעה זו לא מועילה בזה התרה, והרי בענינו יש אומרים שמצוה להתענות בראש השנה, ואם כן נאמר שקיבל עליו דעת האוסרים ולא תועיל התרת הנדר, ביאר בקצה המטה (על המטה אפרים, סי' ו) שכיון שלכל הרעות אין איסור לאכול בראש השנה, אלא שיש אומרים שמצוה להתענות בו, לכן באופן זה ודאי מועילה התרה. וראה בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ב סי' פ"ג) שכתב שדין זה שלא מועילה התרה נאמר דוקא כשמנהג המקום להחמיר, משום שיתכן שנהגים להורות במקום זה כדעת האוסרים, אבל יחיד שקיבל על עצמו להחמיר בדעה אחת בפוסקים, רשאי להתיר מנהגו, כי בודאי לא נהג כך אלא משום שרצה להחמיר על עצמו, ולא משום שבכוהו להכריע במחלוקת הפוסקים [וראה שו"ת מהר"ם ש"ק (א"ח סי' רמ"ט), שמדבריו נראה שדין זה נאמר גם לגבי יחיד, וראה גם מה שכתבנו לקמן (סי' תר"ג ס"ק א)].

13) ובכמה פעמים נחשב שהורגל בכך, כתב הערוך השלחן (סי' תקפ"א סי') שהוא בשלש פעמים, וכן כתב האלף המגן (על המטה אפרים סי' תקפ"א ס"ק ק"ב ענין ג), וכמו שאומרים בוסח התרת נדרים בערב ראש השנה 'או שום מנהג של מצוה שנהגתי שלש פעמים ולא התניתו שיהא בלי נדרי' [וכן נראה מהמשנ"ב לעיל (ס"ק ד) שרגיל היינו בשלש פעמים].

14) ואף שלענין תענית בכורות בערב פסח, כתב לעיל (סי' תע"ט ס"ק ט) שאם אמו של בכור התענתה פעם אחת בערב פסח עבורו [כשהאב הוא בכור ומתענה עבור עצמו] הרי זה נדר הצריכה התרה, ראה מה שכתב השו"ע הרב שם (סי' ה) שנחשב כנדר רק אם באותה פעם היה ברעתה לנהוג כן לעולם עד שיגדל הבן.

אמנם, לענין קטן שהתחיל אביו לשקול עבורו מחצית השקל, הביא לקמן (סי' תרצ"ד ס"ק ה) שמובא במשנה ששוב אינו פוסק, והמג"א (סי' תע"ט ס"ק ב) כתב שהוא משום נדר [וכן הקשה בשו"ת אמרי ישר ח"ב סי' קל"ז], וביאר הגר"ח קניבסקי (שקל הקודש פ"א ח"ז ביה"ד ד"ה קטן) שאף שנתן רק פעם אחת, מ"מ כיון שאסור לאב להוסיף על מחצית השקל של עצמו כמו שנאמר 'העשיר לא ירבה', ממילא בהכרח שכשנתן עבור בנו כותתו לתת עבורו מדין חינוך למצות מחצית השקל, ואם כן קיבל על עצמו דבר זה בתורת נדר לתת עבור בנו בכל שנה ושנה לשם חינוך עד שיגדל ויהיה הבן מחויב מצד עצמו [שאם לא יתן עבור בנו כל שנה, אין זה חינוך, והרי זה כאילו מוסיף על מחצית השקל של עצמו].

[משנ"ב ס"ק ז]

ואם הוא קטן אם הוא מוסלמות שמקצנים בעקבת⁽¹⁵⁾.
16) כמו שנתבאר בשו"ע לעיל (סי' רפ"ח סי' ה) שיש כמה וכמה דעות על איזה חלומות מתענים, וראה שם עוד פרטי דינים בזה.

[משנ"ב ס"ק ח]

שְׁנֵי הַיָּמִים וכו'⁽¹⁶⁾. דְּתַנְיָהוּ הֵן כְּיוֹם אֶקְרִי⁽¹⁷⁾.

16) ולענין הנהגים להתענות עשרה ימים מראש השנה עד יום הכיפורים, כתב לעיל (סי' תקפ"א ס"ק ו) שכיון שתמיד חסרים ארבעה ימים שבהם לא יוכלו להתענות [שהם שני הימים של ראש השנה ושבת שובה וערב יום כיפור], לכן מתענים ארבעה ימים קודם ראש השנה, וכתב בשע"ח שם (סי' א) שלפי זה המתענה בראש השנה בשני הימים, אינו צריך להתענות אלא שני ימים קודם ראש השנה, ואף אם נהג תחילה להתענות ארבעה ימים, מ"מ יש להקל ולומר שלא היתה כוונתו בכך אלא לתשלומין, ועכשיו שמתענה בראש השנה אינו צריך להשלים אלא שני ימים, אך כתב שלפי הטעם שמתענים ארבעה ימים קודם ראש השנה כדי שיבקר האדם את עצמו ממומי חטאתו, וכמו קרבן הטעון ביקור ארבעה ימים קודם ההקרבן, גם המתענה בראש השנה צריך להתענות ארבעה ימים קודם ראש השנה, ואשרי מי שיכול.

17) וטעם הרבה, ראה לקמן (סי' תר"א ס"ק ג).

[משנ"ב ס"ק ט]

כָּל יְמֵינוּ⁽¹⁸⁾.

18) והטעם שצריך להתענות כל ימיו, כתב בשו"ת תרומת הרשן (סי' רע"ח) לפי שהראוהו מן השמים שתעניתו חביבה, ולכן אפילו לדעת הסוברים שאסור להתענות בראש השנה, מ"מ כיון שהראו לו מן השמים שתעניתו בראש השנה חביבה, אין בתעניתו משום ביטול עונג יום טוב, וכן הביאו הלבוש (סי' ה) והשו"ע הרב (סי' ה) הערוך השלחן (סי' ד). ובשו"ת חתם סופר (א"ח סי' קס"ח) תמה איזה סימן יש בזה שתעניתו חביבה, וכמו שלא אומרים כן בשבת [שלכל הדעות אסור להתענות בה] שהמתענה תענית חלום פעם אחת צריך להתענות בכל שבתות השנה, משום שהוא סימן שתעניתו חביבה, וביאר שתענית חלום יש להתענות ביום החלום כי התחלת השתלשלות הגזירה היא ביום החלום, אך בראש השנה אדם נידון לפעמים לשנים רבות [כמבואר במשנ"ב לעיל (סי' תקצ"א ס"ק יד)], ולכן בכל שנה בראש השנה עליו לחוש שמא זה הוא היום שבו מתחילה השתלשלות הגזירה שהראוהו בחלום, והרי זה כאילו חלם היום. והמהרש"א (ברכות יח, ב ר"ה מעשה) ביאר, שהחלומות של ליל ראש השנה יותר אמיתיים, כיון שהוא יום הדין, ולכן כל ימיו בכל שנה בראש השנה עליו להתענות על חלום שרואה בו.

ומי שידוע שאם יתענה תענית חלום בראש השנה שוב לא יוכל להתענות בצום גדליה, כתב הא"א (בוטשאטש, סי' ג) שמי"מ יתענה ביום הראשון של ראש השנה, אבל ביום השני של ראש השנה לא יתענה, כדי לא להפסיד על ידי זה את הצום. ובשנים שלאחר מכן, אם הוא אדם חלש לא יתענה כלל אף ביום הראשון, כדי שיוכל להתענות בצום גדליה, והוסיף, שבומיניו שאין אנו בקיאים על איזה חלום מתענים, לא יתענה אף בשנה הראשונה ביום הראשון [אם יגרום לו להפסיד את צום גדליה], אלא תעשה הטבת חלום, דיו.

[שעה"צ ס"ק ז]

פֶּסַח לֹא אֶקֶן אִיךְ הַכֵּן דְּבָרֵי פֶּסַחִים כְּאֶפֶן אַחֵר, שְׁהַתְּעָה וְנִסְ קִדְשִׁי⁽¹⁹⁾.

19) אמנם בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס פראג סי' נד) כתוב להדיא שהמהר"ם התענה בשני הימים בראש השנה וקידש לבני ביתו משום שהקידוש הוא מדאורייתא, ולא כדבנת השעה"צ שהתענה רק ביום השני מפני שהיום הראשון הוא מדאורייתא, המשך במילואים עמוד 41

מילואים

הלכות ראש השנה סימן תקצו תקצח תקצט תר

המשך מעמוד 30

המשניב לעיל (סי' תכט ס"ק ח) שהכלל הוא שצידוק הדין, יצדקתך ותחנן שוים הם.

ואף שאין זה יום טוב רגיל אלא הוא יום הדין, ביאר הערוך השלחן (סי'ב) שלדעתם אין לחוש לזה, כי כבר נתמתקו הדינים אחר תפילת מוסף.

וכמהלוקתם כאן, נחלקו השו"ע והרמ"א לקמן (סי' תרכ"ג) לגבי יום כיפור שחל בשבת, שדעת השו"ע שאומרים בו יצדקתך, ודעת הרמ"א שאין אומרים, אכן, בטעם דברי הרמ"א ביאר המשניב שם (סי' יב), שביצדקתך כתוב "משפטיך תהום רבה" ולכן אין לאומרו, שהרי ביום כיפור אנו מבקשים רחמים לפני השם יתברך.

סימן תקצט

[משנ"ב ס"ק א]

נְעִין פְּשְׁעֵי־תְשׁוּבָה הַשְּׁעָם, שְׁאִין נָה הַנְּאָה גְּמוּלָה, הַקְּצֵת שְׁגוּהָ קְפוּיָה.

1) וכן לענין מי שנוכר שלא הכריל באמצע אמירת ההגדה בליל הסדר שחל במוצאי שבת, כתב השו"ע לעיל (סי' תע"ג) שישלים את ההגדה עד 'גאל ישראל' ואחר כך יבדיל, וכתב במשניב שם (סי' ד) שימתין גם עם ברכת הנר עד לאחר אמירת ההגדה ויאף שקורא את ההגדה לאור הנר קודם שמברך על הנר, יש לומר כסברת המשניב כאן שגם ההמדה שגורה קצת בפיו, וכמו שכתב השו"ע לעיל (סי' רעה ס"ט) לענין קריאה לאור הנר בשבת, שאין לך עם הארץ שלא תהיה ההגדה שגורה קצת בפיו.

ולפי טעם זה, אין לקרוא לאור הנר דבר שאינו שגור כלל בפיו לפני שמברך ברכת 'בורא מאורי האש', ולכן, לענין תשעה באב שחל במוצאי שבת שבו אין הכרלה על הכוס, כתב לעיל (סי' תקנ"ג ס"ק א) שיש לברך על הנר קודם שיקרא מגילת איכה, כדי שלא יהיו מאורי הנר בלא ברכה.

אמנם, לענין הרצפה ללמוד במוצאי שבת לאור הנר ואין לו יין להבדיל, כתב לעיל (סי' רצ"ח ס"ק ד) שימתין גם עם ברכת הנר עד שיוסר את כל הברכות על הכוס, אף שנחמת זה לומר לאור הנר קודם שברך עליו, וכן לענין אמירת ויתן לך, כתב בשע"ח שם (סי' א) שנהגים העולם לאומרו לאור הנר קודם הבדלה ויאף שאינו שגור בפיו בעל פה כמבואר בשערי תשובה כאן (סי' א), וכמו כן לענין פורים שחל במוצאי שבת, כתב בשע"ח (שם ובסי' תרצ"ג ס"ק ד) שהמנהג הוא שקוראים את המגילה לאור הנר קודם הבדלה, וכדברי הרמ"א שם (סי'א), ולא נוהגים כדעת הכל בו שכתב (סוף סי' מא) שצריך לברך קודם לכן על הנר כדי שלא יהנו ממנו בלא ברכה, וכן כתב השערי תשובה כאן.

אך יש לומר שבדרך כלל עדיף להמתין ולסדר את ברכת 'בורא מאורי האש' על הכוס למרות שבינתיים נוהג מן הנר ללא ברכה, אלא שלענין קריאת מגילת איכה, אם ימתין עד שיבדיל על הכוס במוצאי השעה באב, כבר לא יוכל לברך 'בורא מאורי האש', כיון שאין מברכים ברכה זו אלא בליל מוצאי שבת, וכן כתב השערי תשובה (סי' תרצ"ג ס"ק א) בשם השיירי כנסת הגדולה, וכן כתב הששי"כ פס"א ד"ע מ).

ובטעם המתירים ליהנות מן הנר קודם שברך עליה, כתב הכנסת הגדולה בשם מהר"ש הלוי [הובא בשערי תשובה שם] שברכת 'בורא מאורי האש' אינה ברכת הנהנין [שהרי הנאת הנר נפטרת כבר בברכת 'יוצר המאורות' של שחרית], וכן כתב הפמ"ג שם (משנ"ב ס"ק א) שברכת 'בורא מאורי האש' אינה ברכת הנהנין, אלא נתקנה זכר

ובשו"ת מהר"ח אור זרוע (סוף סי' מט) כתב שהמהר"ם התענה ביום השני [ומשמע שביום הראשון לא התענה], וכתב שלמרות שהיה בתענית קידוש ביום השני לבני ביתו [וכהבנת המניא שהקידוש היה בזמן שהתענה, אך לדברי מהר"ח אור זרוע עשה כן ביום השני שהקידוש בו דאי מדרבנן].

[משנ"ב ס"ק יב]

דְּקָה יַשׁ אֲלֵמָרִים דְּמַצְנָה לְהַתְעַנּוֹת כְּרֵאש־הַשָּׁנָה.

20) ומטעם זה, מי ששכח 'יעלה יבוא' בברכת המזון בראש השנה, כתב לעיל (סי' קפ"ח ס"ק יט) שאם שכח התחיל ברכת 'הטוב המטיב', דעת המניא שאינו חוזר, וביאר בשע"ח שם (סי' טו) שטעמו הוא משום שיש אומרים שמותר להתענות בראש השנה [ולשיטתם כיון שאינו חייב לאכול ואין חיוב ברכת המזון קמיע בה ממילא לא תיקנו חכמים שהזכרת מעין המאורע בברכה המזון מעכבת בו, וחוששים לדבריהם כדי שלא יבטל לטפס ברכה לבטלה אם יחזור לתחילת הברכה], וכתב שהא"ר חולק עליו ולדעתו צריך לחזור, ובמשניב לא הכריע כיצד לנהוג, אכן, המטה אפרים (סי' תקפ"ג ס"ד) כתב שהצריך להלכה כדעת הא"ר שחוזר, וכן כתב הערוך השלחן (סי' קפ"ח ס"כ"א), וכן הורה הגר"שו אויערבך (הליכות שלמה ראש השנה פ"א ארחות הלכה ד"ע 87) שכמוזמנה שהמנהג הוא לחזור גם בסעודת היום, כיון שאנו לא מתעבים בראש השנה, והרי זה כשאר יום טוב שחוזר, וראה בקצו"ש (סי' מד ס"ד) שכתב שאינו חוזר, וכן כתב הדרך החיים (סי' כ ט"ז) שאינו חוזר, וביאר האלף המגן (סי' תקפ"ג ס"ק כט) שטעמו משום שספק ברבות להקל.

ולענין מי ששכח 'יעלה יבוא' בברכת המזון של סעודת ליל ראש השנה, כתב הגר"שו אויערבך (ש"ת מנחת חיים סי' נח אות ב) שצריך לחזור [אף לדעת המניא], וכמבואר במשניב לעיל (סי' ד) שבבילוי ראש השנה כדאי אסור להתענות לכל הרעות, וכן כתב השו"ע הרב (פסקי הסיודר ברכת המזון) שלמרות שבראש השנה ביום אינו חוזר, מימי בליל ראש השנה חוזר, וראה עוד מה שכתבנו בזה לעיל (סי' קפ"ח שם).

[משנ"ב ס"ק יג]

וְאִין שְׁלַף כְּלִי־כֶף לְקַבֵּשׁ לְעֵנּוֹת כְּיוֹם צוּם הַמְּקַנְיָהוּ.

21) וכתב ה"ד אפרים (על המניא ס"ק ח) שיתכן שאף אם מתענה בו תענית חלום לא יאמר 'ענו', כיון שהתענית בראש השנה אינה באה בשביל עינוי הנפש, שהרי המתענה תענית חלום בראש השנה צריך להתענות בשנים שלאחר מכן אף שלא חלם בהן, וגם יש אומרים שמצוה להתענות בראש השנה אף אם אינו מצטער מחמת חלום, אלא הסיבה שמתענה בראש השנה היא מחמת שעומד באותו יום לדין, וממילא לא שייך לומר 'ענו ביום צום תעניתנו' כשמטרת הצום אינה לשם עינוי, ואף צום יום כיפור שנאמר בתורה בלשון 'ועניתם', מימי עיקרו נקרא 'צום' לפי שנצטונו עליו, ולכן גם בו לא שייך לומר, כיון שלא מתענים בו לשם עינוי הנפש, אלא בשביל עמידה בדין.

סימן תקצח

[משנ"ב ס"ק א]

וְהַיִּשְׁאוּמָרִים סְבִירָא לְהוּ, דְּקָה עַל־כְּלִי־פְּנִים יוֹסֵטוּב הוּא רְאֵשׁ הַקְּדוּשָׁה.

1) וכמו שנתבאר בשו"ע לעיל (סי' רצ"ב ס"ב), שכל שאילו היה חול לא היו אומרים בו תחטן כמנהגו, אין אומרים בו בשבת יצדקתך, וכן כתב

מילואים הלכות ראש השנה סימן תקצו תקצז תקצח תקצט תר

המשך מעמוד קודם

[משנ"ב ס"ק ב]

אומרים 'ותדיענדי'.

2) ואם שכח לאומרו, כתב בביה"ל לעיל (סי' רצד ס"א ד"ה ואם טעה) שדינו כמו אם שכח לומר במוצאי שבת 'אתה חוננתנו', שאינו חוזר, מפני שמזכיר אחר כך הברכה על הכוס של קידוש, כמבואר בשו"ע (שם), וכן כתב במשנ"ב לעיל (סי' תצא ס"ק ד). ואפילו אם התחיל רק 'ותתן לנו ה' אלקינו, כתב המטה אפרים (סי' ששז) ששוב אין להחמיר על עצמו לחזור ולומר זתודיענדי, וראה מה שכתבנו במשנ"ב שם.

ואם לא הבדיל בתפילה, וקודם הקידוש טעם איזה דבר, כתב בביה"ל (שם) שקטרו אותו שעליו לחזור ולהתפלל, וכמו במוצאי שבת,

לבראות האש במוצאי שבת על ידי אדם הראשון [כמבואר במשנ"ב לעיל (סי' רצח ס"ק א)], וכמו שכתבו התוס' (פסחים נג, ב ד"ה אין) שלא תיקנו ברכה על הנאה מן האור, לפי שאין זו האמת הנכון, וכן כתב המשנ"ב לעיל (סי' רטז ס"ק ד) שלא תיקנו ברכה על הנאה שאינה נכנסת לגוף, וכן כתב בביה"ל לעיל (סי' רצו ס"ח ד"ה לא) בשם הרא"ש שברכת הנר אינה ברכת הנהנין, שהרי אין מברכים אותה בכל פעם כשהוא את האור. [וראה בביה"ל לעיל (סי' רג ס"א ד"ה על), שהביא שמדברי המג"א משמע שטוב שהיא ברכת הנהנין, ושדעת הפמ"ג שהיא ברכת השבח וכשן ברכת המצות, וראה מה שכתבנו לעיל (סי' רצח ס"ק לו)].

הלכות ראש השנה סימן תרב תרג המשך מעמוד ע

[שעה"צ ס"ק ז]

[עין קבאר הג"א שכתב דכן עקר'11].

11) וכן כתב במעשה רב (אות קנט) וכן נהגו החזו"א והגרי"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"א עמ' קעו), וכן נהג הגרש"ז אריערבך (מכשיר תורה קובץ ג עמ' שעה), וכתב הערוך השלחן (סי' תכו ס"ח) שבמדינות שמצויים בהן הרבה עניים, נוהגים שלא להמתין עד מוצאי יום כיפור, אלא מקדשים מיד כשאפשר, אכן, דעת הגר"ש אלישיב (דברי חכמים תשובה תפ, אשרי האיש חיג פכ"א אות כו) שהמנהג בירושלים להמתין ולומר קידוש לבנה במוצאי יום כיפור, ואף בישיבת [באירופה] המנהג היה כך.

[משנ"ב ס"ק יא]

[נוהגים שצ"ע נער'12] אומר ההפסדה שוקה יש'אל'18].

12) וכן כתב לעיל (סי' רפב ס"ק כג) שנוהגים שלכתחילה אין קורין קטן למפטיר בשבת זו. [ולענין עלית קטן למפטיר בשאר שבתות השנה, ראה מה שכתב במשנ"ב שם, ובביה"ל שם (סי' ד"ה א)]. והוסיף המטה אפרים (סי' מ) שיש לקרא לאיש חשוב להפסדה זו.

13) וכיון שהפסדה זו מסתיימת בהרשע במילים 'ופושעים יכשלו בה', כתב לעיל (סי' תכח ס"ק כג) שנוהגים להוסיף פסוקים בסיום ההפסדה כדי לסיים בדבר טוב, וראה שם אלו פסוקים נוהגים להוסיף.

ולענין דרשת ישבת שובה, ראה מה שכתב לעיל (סי' תכט ס"ק ב).

סימן תרג

[משנ"ב ס"ק א]

בשנת ימ"ה-תש"ב צ"ע ל'תרה'14]. הנה אפלו מפת פלטר'15 של גוי'16 וכו', עד יותר מארבעה מילין'17 וכו'. מ"ק לו ל'אכל פח פלטר של עפ"י'18].

1) וכן לענין שבת ויום טוב, כתב לעיל (סי' רמב ס"ק ו) שנכון להיזהר שלא לאכול בהם פח פלטר של נכרי גם אם בהול אינו נוהר בזה, מפני כבוד שבת ויום טוב.

ולהחמיר בשאר ענינים בעשרת ימי תשובה, כתב החיי אדם (כלל קמט) שבכל הדברים ראוי להחמיר בימים אלו, גם אם אינו מזהר בהם

תכו ס"ק ט) משום שקודם יום הכיפורים מאויימים מכה הדין. והאם צריך לטעום איזה דבר קודם קידוש לבנה במוצאי יום הכיפורים, כתב לעיל (שם ס"ק יא) שאף שבשאר תעניות צריך לטעום קודם קידוש לבנה, מ"מ במוצאי יום הכיפורים, מתוך ששמחים שיצאו בדימוס, מקדשים אף קודם שיעטמו, אכן, אם מרגיש שמחמת חולשת התענית לא יוכל לכוון כראוי, כתב המטה אפרים (סי' ד) שימתין לקדש את הלבנה עד לאחר שיבדיל ויטעם קצת, גם אם מחמת זה יצטרך לקדש את הלבנה ביחידות.

ולענין האם יכול לקדש את הלבנה במוצאי יום כיפור בלי מנעלים, מדברי המשנ"ב (שם) משמע שרק במוצאי תשעה באב צריך להיזהר בזה ויתכן שהטעם הוא משום שיש חילוק בין איסור נעילת המנעלים בחשעה באב שהוא משום אבילות, לבין איסור זה ביום כיפור שאינו אלא משום עינוי, אכן, השו"י חמד (אסיפת דמים מערכת יום כיפורים סי' א אות א) כתב, שגם במוצאי יום כיפור יש לנעול נעליים קודם שיקדש את הלבנה [אמנם, לדעתו צריך גם לטעום משהו קודם קידוש לבנה], וכן דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש חיג פכ"א אות כה), וכן כתב בקיצור הלכות המתעבים (להגר"ש דבליצקין), אך הוסיף, שבאופן שיפסיד קידוש לבנה בציבור אם ילך לנעול נעליים, יקדש את הלבנה עצמה אף שאינו נועל נעליים.

10) וכן כתב בביה"ל לעיל (סי' תכו ס"ב ד"ה ולא) שכיון שבעשרת ימי תשובה תלויים ועומדים בידן, יתכן שזכות אחת תכריע את הכף. ובביאור דעת הרמ"א שממתנינים עד מוצאי יום כיפור ולא חוששים לטעם זה שמצות קידוש לבנה תכריע לכף זכות, כתב הלבוש (סי' ב) שכיון שממתנינים לכבוד המצוה כדי לקיימה בשמחה, נחשבת ההמתנה עצמה כמצוה שתכריע לכף זכות.

ולענין האם יש להדיר בקניית ארבעת המינים קודם יום הכיפורים כדי שמצוה זו תכריע לכף זכות, כתב המטה אפרים (סי' תרג ס"ה) שאנשי מעשה נוהגים להיות זריזים מקדימין ולקנותם קודם יום כיפור כדי שמצוה זו תכריע לכף זכות, אלא אם כן יודע שלאחר יום כיפור ימצא ארבעה מינים מהדירים יותר, ולענין האם לבנות את הסוכה קודם יום כיפור, כתב הרמ"א (סי' תרכז ס"ה) שיתחיל לבנותה מיד במוצאי יום כיפור, וראה שער תשובה (סי' תרכח ס"ק א) ומשנ"ב (סי' ב) מה שכתבו בזה, ומה שכתבנו שם.

